

FILMID, MIS ON SAMA OHTLIKUD JA VÄLJAKUTSUUVAD KUI ELU

55. „Berlinale“ tõestas end poliitiliste filmide foorumina

ANNIKA KOPPEL

Poliitika ja ajalugu filmikunstis on suuresti noateral kõndimine: kui teemaks on poliitika, siis kuhu jääb kunst? Ja kas pole tegemist ennekõike propagandaga ühe või teise poole kasuks? Poliitikast võib küll distantseeruda, kuid seda ei õnnestu päriselt vältida, sest maailm, milles me elame, on määratletud poliitiliste otsuste kaudu.

55. „Berlinale“ kavas oli filme Rwanda genotsiidist, Ungari juutide *holocaust*’ist, sakslaste vastupanuliikumisest natsidele, palestiina enesetaputerroristidest, Tšetšeenia sõjast, Goebbelsi eksperimendist jne. Sellised filmid (mõned neist dokumentaalid) raputavad vaataja õiglustunde ja emotsioonid põhjalikult läbi – massimõrvad, piinamised ja karjude ebaõiglus kontsentreeritud filmiformaadis ei jäta tuimematki tundetuks. Seda enam, et tegu ei ole fiktsiooniga, vaid sellega, mis maailmas on aset leidnud ja veelgi iga päev leiab.

„Ajalugu varjutas viimast Berliini filmifestivali samamoodi nagu tumedad pilved, mis üksteist päeva kestnud festivali ajal taevasse kogunesid. Oma 55. toimumisaastal tõestas „Berlinale“ taas kord oma poliitilist reputatsiooni teiste festivalidega võrreldes,“ kirjutab „New York Timesi“ vaatlaja **Manhola Dargis**. „Olles küll glamuuri poolest kahvatum

kui Cannes, vähem tähtsusele rõhuv kui Veneetsia ja mitte nii Hollywood kui Toronto, on see festival, kus ajalugu ja poliitika ei koonu ekraanile selleks, et seda pehmest tugitoolist mugavalt distantantsilt vaadelda, vaid kus filmid mõnikord ärritavalt elustuvad ja piirid ekraanil toimuva ja tõelise maailma vahel kaovad.“

55. Berliini filmifestivali on eesti ajakirjanikud kajastanud üsnagi üleolevas toonis, väites, et võistlusprogramm oli keskpärane. Eks festivali direktor **Dieter Kosslick** sai mõnelgi puhul nahutada ka Saksa pressilt, aga küllap kuulub see asja juurde.

Olles küll maailma suurimate ja tuntumate festivalide esireas, vajab ka „Berlinale“ eristumist ja oma nägu. Näib siiski, et olulisem kui heade ja keskpäraste filmide (neid on igal festivalil) kokkulegemine, on hoopiski see, et taas kord kinnistus „Berlinale“ kui poliitilise filmilava renomee.

„Valge Roosi“ vastupanuliikumine

Muidugi ei pea kõik filmid olema poliitilised ja ei olnud Berliiniski, kaugel sellest. Enamasti käsitletakse filmi kui meelelahutust, aga filmid, mille sisuks poliitikaga seonduv, äratavad mõtteid, küsimusi, diskussioone ja tuliseid kirgi. Neid diskussioone ja kõike muudki fes-

„Sophie Scholli viimased päevad“, Saksamaa, 2004. Režissöör Marc Rothemund. Julia Jentsch (Sophie Scholl).

tivaliga seonduvat edastas „Berlinalel“ operatiivselt „Raadio 1“ (*Radio Eins*), mille buss asus kõik need päevad Potsdamer Platzil.

Üks näide emotsioonidest filmide ümber: mõned olid väga solvunud, et Ungari juutide genotsiidist jutustav film „**Saatuset**“ (*Sorstalanság*), mis põhineb Nobeli preemia laureaadi **Imre Kertészi** samanimelisel romaanil, võeti festivali võistlusprogrammi alles siis, kui selgus, et **Chris Terrio** „**Kõrgused**“ (*Heights*) mingitel põhjustel võistlusprogrammi ei jõua. Sisuliselt oli tegemist viimase hetke asendusega, samal ajal kui sakslaste vastupanuliikumise lugu, **Marc Rothemundi** „**Sophie Scholli viimased päevad**“ (*Sophie Scholl – die letzten Tage*) võeti kohe võistlusprogrammi. Sarnaseid tõlgendusi levis „Berlinale“ võistluskava ümber mitmeid.

„**Saatuset**“ on operaator **Lajos Koltai** lavastajadebüüt (kandideeris „Oscarile“ **Giuseppe Tornatore** filmiga „**Malèna**“, 2000, ja on neljateistkümmne filmi juures töötanud koos **István Szabóga**). Korralik film, mille stsenaariumi kirjutas Kertész isiklikult ja mis tegemise ajal

saanud mitmeid tagasilööke (võtete algus 2003. aastal). Vahest sellepärast siis on ka värskus kaduma läinud, ehkki peaosatäitja, nooruke **Marcell Nagy** on hea, natuke noorem Sophie Scholli kehastavast **Julia Jentschist**, kes sai parima naisosa „**Hõbekaru**“.

Film „Sophie Scholli viimased päevad“ tõi „Hõbekaru“ parima režii eest ka režissöör Marc Rothemundile. See kuulub saksa filmide nn uude lainesse, mis tegeleb riigi natsionaalsotsialistliku minevikuga. Eesti kinoekraanidel saime samast lainest näha filmi „**Napola**“, peaosas suurepärase **Max Riemelt**. „Sophie Scholl“ lahkab elu natsionaalsotsialismi tingimustes naispeategelase vaatenurgast. Sophie ja tema vend Hans ning mõned nende sõbrad veavad Müncheni üliõpilaste vastupanuliikumist „**Valge Roos**“. Nad jäävad lendlehtede levitamisel vahele, vangistatakse ja lähevad lõpuks oma ideele kindlaks jäädes surma. Tõestisündinud loo on **Michael Verhoeven** 1982. aastal juba korra ekraanile toonud.

Pärast Berliini müüri langemist tulid aga ilmsiks uued dokumendid juhtunu

kohta, sh ülekuulamisprotokollid. Režissöör Rothemundi liigutas loos peituv draama. Ta otsustas teha filmi, mis keskendub Sophie viimastele päevadele, näidates teda kui normaalset naist, kes pole pühak ja armastab elu, ent kes jääb truuks oma aadetele ega reeda sõpru. Talle vastandub ülekuulaja, natsirežiimi kohtunik Roland Freisler, kes ühtpidi täidab oma kohust režiimi ees, teistpidi aga näib Sophiele kaasa tundvat ja pakub tüdrukule pääsemiseks kompromissi, mida too vastu ei võta.

Neis, kes mäletavad nõukogude propagandafilme *à la* „Kuidas karastus tehas“, võib „Sophie Scholl“ kohati tuttava tunde esile kutsuda, aga kellegi minevikuemotsioonid pole tegijate süü. Täpsed dialoogid ja puhtajooneline, kõigest liigest puhastatud lugu annavad teravikliku ja mõjuva teose, kusjuures õnnestumisest üle poole saab panna Julia Jentschi osatäitmise arvele. Karud läksid siin küll õigesse kohta.

Rwanda genotsiid ja Tšetšeenia õudused

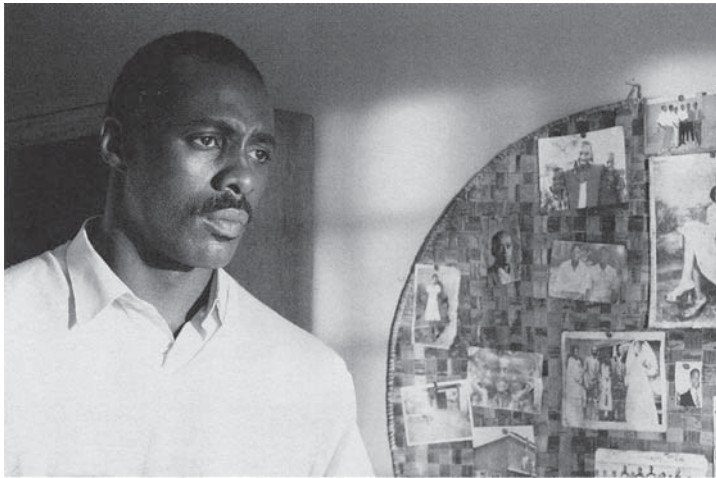
Rwanda kümne aasta taguse kodusõja varje püüdis Berliinis koguni kaks filmi, üks neist **Terry George'i „Hotell Rwanda“** (*Hotel Rwanda*) väljaspool võistlust ja teine **Raoul Pecki „Kunagi aprillis“** (*Sometimes in April*) võistlusprogrammis. Viimases mängib briti näitleja **Idris Elba** hutu sõdurit, kes on abielus tutsi naisega ja kes vaatab ühel õhtul oma keskklassi kodus jalgpallimängu, kui vallandub kodusõda, milles verd voolab jõgedena ja hukka saab umbes 800 000 inimest. Terror puhkeb 1994. aasta aprillis mõistmatult ja arutult; üks jubedamaid stseene on see, kui ÜRO sõdurid evakueerivad veoautodel valged ja jätavad tutsid kindlasse ning vältimatusse surma. Filmi põhipaatos ongi etteheide tsiviliseeritud maailmale, isearanis maailmavalvur Ameerikale ja ÜRO-le, kes genotsiidi pealt vaatas, aga

midagi selle takistamiseks ei teinud. Ent ikkagi on sügavalt arusaamatu, miks ühel heal päeval võtsid hutud matšeedid ja tormasid ummisjalu tutsisid tapma? Ja kuidas nad nüüd, pärast elajalikke verepulmi ja laibamägesid, edasi elavad?

„Hotel Rwanda“ on aga nagu oma-moodi Aafrika „Schindleri nimekiri“, kus hutust hotelliomanik paigutab oma peenesse hotelli sadu tutsisid, päästes nõnda nende elu.

Kui veel poliitikast rääkida, siis linastus Berliinis „Forumi“ kavas dokumentaalfilm Tšetšeenias – „**Coca – The Dove from Chechnya**“. Prantsuse päritolu **Eric Bergkaut** portreeterib endist ärinaist Zainap Gašajevat, hüüdnimega Coca, kes on viimase kümnendi oma elust dokumenteerinud seda, mis Tšetšeenias on juhtunud. Seda filmi täiendas omakorda „Panorama“ programmis linastunud saksa dokumentaalfilm „**Weisse Raben – Alptraum Tschetschenien**“ (rež **Tamara Trampe** ja **Johann Feindt**), mis vaatleb vene sõdurite tegusid Tšetšeenias.

Kõigi nende õuduste vaatamine pehmes punases toolis, turvalises kinosaal, käepärast pudel head mineraalvett, tekitab kummastava tunde. Selline jubeduste kontsentratsioon kahvatub igaõhtustes uudistes edasiantava kõrval. „Miks peavad filmid poliitilised olema? Keda see huvitab?“ küsis üks eesti levitaja. Ja kuigi see tundub esmapilgul ignoreerantne küsimus, on see levitaja seisukohast igati õigustatud. Nimelt pole poliitilise sisuga filmid erilised kassahitid. Aga samas leidub ka lademetes meelelahustuslikke filme, mis samuti kassat ei too. Hea film on ettearvamatu segu eriliistest komponentidest, mis reageerivad veel omakorda mitmete välisteguritega. Lõpuks sünnivad parimad kunstiteosed ikka siis, kui räägitakse asjadest, mis inimesi sügavalt puudutavad ja neile korda lähevad.

„Kunagi aprillis“,
USA – Rwanda,
2004.
Režissöör
Raoul Peck.
Idris Elba
(Augustin
Muganza).

„Hotell Rwanda“,
Lõuna-Aafrika,
2004.
Režissöör
Terry George.
Don Cheadle
(Paul Rusesabagina).

Näiteks „Schindleri nimekiri“ ja „Pianist“ on tublisti kasumit toonud ja teisedki on end tasa teeninud. Nii et poliitilise sisuga filme ei tasu siiski karta, ajuvaba meelelahutust toodetakse niigi hulgi.

Enesetaputerroristide viimased tunnid

Film, mille linastumise järel rääkisid kriitikud ajakirjanduses esimesest võimalikust „Kuldkaru“ pretendendist, oli praegu Hollandis elava palestiinlase Hany Abu-Assadi enesetaputerroristide lugu „Otse paradiisi“ (*Paradise Now*). Film jutustab kahe enesetaputerroristi, Khaledi ja Saidi viimasest kahekümne

neljast tunnist. Režissöör on seda määratlenud kui poliitilist thrillerit, aga ka kui psühholoogilist filmi, vesterni ja gangsterifilmi samaaegselt. Abu-Assadi filmis saavad enesetaputerroristid inimliku näo ja räägivad oma loo ning põhjendavad oma tegu. Veider, aga valdav dokumentaalfilmides pakutav ettekujutus neist on olnud kui nimetuist ajupesunud idiootidest, kellele lapsest peale üksnes koraani pähe tuubitakse.

Samas on režissöör nende suhtes ka kriitiline ja sellisel pühäl teemal nagu hüvastijätuvideo omastele visatakse üksjagu võllanalja. Miks Abu-Assad selle filmi tegi? Palestiinlasena ta ainult sel-

„Otse paradiisi“,
Holland –
Saksamaa –
Prantsusmaa,
2004.
Režissöör
Hany Abu-Assad.
Ali Suliman
(Khaled) ja
Kais Nashif
(Said).

„Carmen
Khayelitshast“,
Lõuna-Aafrika,
2004.
Režissöör
Mark Dornford-
May.
Andile Kosi
(Kosi) ja
Pauline Malefane
(Carmen).

lise filmi teha saigi; ta küsib, mida oku-
patsioon inimestega teeb, soovides ava-
da diskussiooni ja teha nähtamatute
lood nähtavaks.

„Ameerika filmides ei austata vas-
tast õieti ja seal on alati head ja halvad,“
ütleb Abu-Assad. „Halvad on vähem
intelligentsed ja üleüldse igas asjas „vä-
hem“, head on aga targad, ilusad ja huu-
morimeelega. See pole minu jaoks. Ma
arvan, et kangelane muutub sellega hu-
vitavamaks, kui ka ta vaenlane on huvi-
tav. Niisiis, ma vältisin igasuguseid ste-
reotüüpe ja kohtlesin oma tegelasi võrd-
sete ja intelligentsete inimestena lõpuni
välja.“

Film on üles võetud Iisraeli läänekal-
dal Nabluses, kus käis võitlus ja nii iis-
raellased kui ka palestiinlased suhtusid
filmitegijaisse tõrjuvalt. Tavaline oli, et
filmigrupp jäi kahe tule vahele, neid äh-
vardati ja kui lõpuks mürskudega pom-
mitama hakati, siis pidas filmigrupp pa-
remaks Naatsaretti üle minna. Origi-
naalstsenaarium kirjutati juba 2000. aas-
tal enne 11. septembrit ja enne teist *inti-
fada*'t. Selleks ajaks kui filmile raha sai
hakata otsima, olid asjad täiesti muutu-
nud ja teema on tänaseni päevakorral.
Filmil on Iisraeli kaasprodutsent ja
kuuldavasti saab film ka Iisraeli filmi-
fondilt levitoetust. Ameerika suuremad

„Kong Que“,
Hiina, 2004.
Režissöör
Gu Changwei.
Feng Li
(vend),
Zhang Jingchu
(õde) ja
Lu Yulai
(noorem vend).

„Pöidlalutsija“,
USA, 2004.
Režissöör
Mike Mills.
Lou Taylor Pucci
(Justin Cobb).

levitajad olid filmi suhtes ettevaatlikud, kuid mõned väiksemad kindlasti võtavad riski, sest arvata võib, et vaatajatele pakub see film huvi.

Inimlikkus üle poliitika

„Otse paradiisi“ sai lõpuks parima Euroopa filmi auhinna „Helesinise ingli“, mis ilmselt oli otsus stiilis kirik keset küla. Ega **Roland Emmerichi** juhitud „Berlinale“ žüriil kerge olnud, sest tõepoolest – kumb räägib kõvemini, poliitika või filmikunst? Nad leidsid vist kõigi jaoks pisut üllatusliku lahenduse, andes *grand prix'* Aafrika Carmen loole, „**Carmen Khayelitshast**“ (*U-Carmen*

eKhayelitsha), mille režissööriks inglane **Mark Dornford-May**. Peaosaline **Pauline Malefane** (kaasstsenarist ning ooperi tõlkija *xhosa* keelde) oli selle osatäitmiseni kooritudruk. Ka dirigent on inglane, kuid filmile annab ilme kohalik *xhosa* muusikalitruup, temperamentsed neegritarid. Kena film, aga miks just see, mitte mõni teine?

Käsitlesin siin vaid valikuliselt ühte tahku „Berlinale“ filmidest, lähtudes teemast. Nägin Berliinis häid filme ja oleksin tahtnud veelgi vaadata. Kui teada, et kokku näidati festivalil 343 filmi ja toimus 1100 linastust ning et üks film kestab keskmiselt poolteist tundi, siis

võib välja arvutada, kui palju üks inime-
ne üheteistkümne päeva jooksul filme
näha suudab. Tänavune Berliini filmi-
festival oli ka iseäranis publikurohke –
pileteid müüdi 180 000, koos akreditee-
ritud festivalikülalistega aga oli filmi-
vaatajaid üle 400 000.

Akrediteeritud oli 17 000 inimest 120
maalt. Filmiturg, kus eestlased osalesid
juba seitsmendat aastat, oli tänavu re-
kordilise osavõtuga ja need, kes jätsid
mineku otsustamise viimasele minutile,
pidid tõdema, et kohti enam saadaval
polnud. Tuleval aastal plaanitakse filmi-
turg viia suuremasse, *Martin-Gropius-
Bau* hoonesse.

Mis siis veel? „Forumi“ programmis
linastus viie noore idaeurooplase nn
omnibus-film „**Kadunud ja leitud**“ (*Lost
and Found*), mille sidus omavahel tervi-
kuks **Mait Laasi** animatsioon. Intervjuu
Laasiga avaldati ka „Berlinala“ kodu-
leheküljel.

Filmiturul linastasid **René Vilbre**
„**Röövlirahnu Martin**“ ja **Jaak Kilmi –
Rene Reinumäe** „**Sigade revolutsioon**“.
Filmiajakirjanikud valisid noor-
te talentide hulgast välja seitse, kes said
kuulsate õpetajate juhendamisel arvus-
tusi kirjutada. Eestist pääses nende hul-
ka „Eesti Ekspressi“ „Areeni“ ajakirja-
nik **Maria Ulfsak**.

55. Berliini filmifestivali auhindu

- „Kuldkaru“ – „**Carmen Khayelits-
hast**“ (*U-Carmen eKhayelitsha*), režissöör
Mark Dornford-May (Lõuna-Aafrika).

- Žürii suur auhind „Hõbekaru“ –
„**Paabulind**“ (*Kong que*), **Gu Changwei**
(Hiina).

- Parima režii „Hõbekaru“ – **Marc Rot-
hemund**, „**Sophie Scholli viimased
päevad**“ (*Sophie Scholl – die letzten Tage*)
(Saksamaa).

- Parima naisosa „Hõbekaru“ – **Julia
Jentsch**, „**Sophie Scholli viimased päe-
vad**“.

- Parima meesosa „Hõbekaru“ – **Lou
Taylor Pucci**, „**Pöidlalutsija**“ (*Thumb-
sucker*) (USA).

- Väljapaistva kunstilise saavutuse eest
stsenaariumile – **Tsai Ming-liang**,
„**Isemeelne pilv**“ (*Tian bian yi duo yun*)
(Prantsusmaa – Taiwan – Hiina).

- Parima filmimuusika „Hõbekaru“ –
Alexandre Desplat, „**Löök, mis mu sü-
dame peatas**“ (*De battre mon coeur s'est
arrêté*) (Prantsusmaa).

- Parima Euroopa filmi auhind „Hele-
sinine ingel“ – režissöör **Hany Abu-
Assad**, „**Otse paradiisi**“ (*Paradise Now*)
(Holland – Saksamaa – Prantsusmaa).

- Alfred Baueri auhind – „**Isemeelne
pilv**“.

- FIPRESCI ehk Filmiajakirjanike Rah-
vusvahelise Föderatsiooni žürii auhin-
nad – „**Isemeelne pilv**“, **Tsai Ming-
liang** (Taiwan) (võistlusprogramm);
„**Massimõrv**“ (*Massaker*), **Monica Borg-
mann**, **Lokman Slim** ja **Hermann
Theissen** (Saksamaa, „Panorama“
programm, dokumentaalfilm);
„**Oxhide**“ (*Niu pi*), **Liu Jiayin** (Hiina,
„Forumi“ programm).

